

**Mövlud Süleymanlının “Köç” Və Lətifə Təkinin “Sevgili Arsız Ölüm”
Romanlarında Nəsil Paralelliyi**

**The Generational Parallelism in the novels “The Nomad” by Movlud Suleymanli and
“Dear Shameless Death” by Latife Tekin**

İlknur Əsgərova
E-mail:
asgerovailknur15@gmail.com
Tel: +994776100503
**AMEA Nizami Gəncəvi
adına Ədəbiyyat
İnstitutu**

Xülasə: Ədəbiyyatda nəsil paralelizmi fərqli dövrlərdə yaşayan insanların həyat təcrübələrini, onların müqayisəsini, bir-birinə necə təsir etdiyini araşdırır. Nəsil paralelliyi ailənin müxtəlif fərdlərinin oxşar və fərqli həyat təcrübələrini təqdim etməklə, zaman keçdikcə dəyişən ictimai, siyasi, mədəni şəraitin insan üzərindəki təsirini göstərir. Nəsillərarası qarşılıqlı və bənzərlik ədəbiyyatda tez-tez müraciət olunan motivdir. Nəsillərarası yaddaş magik realist üslubda daha dərin işlənir. Mif və gerçəkliyin, keçmişlə indinin iç-içə verilməsi nəticəsində nəsillərarası münasibətlər həm simvolik, həm də poetik dildə ifadə olunur. Bu da insan təcrübəsinin zaman və məkanda davamlılığının ifadə edilməsi ilə nəticələnir. Məqalədə bu tip məsələlər Mövlud Süleymanlının “Köç” və Lətifə Təkinin “Sevgili arsız ölüm” romanları əsasında araşdırılmışdır. M. Süleymanlı bir nəslin üç yüz illik həyat yolunu, köçəriliyə məskunlaşmağa keçdiyi dövrü, üzləşdiyi çətinlikləri təsvir edir. L. Təkin isə bir ailənin kənddən şəhərə köç prosesini, həyatla mübarizəsini göstərir. Hər iki romanda da düşüncə və həyat tərzində nəsillərarası paralellər, zamanın yaratmış olduğu fikir ayrılıqları, toqquşmalar özünü göstərir. Adı çəkilən romanlarda dil magik realizmin ifadə vasitələrindən biri kimi iştirak edir. Magik ünsürlər, mifologiya, folklor nümunələri, xalq inanclardan həm “Köç”, həm də “Sevgili arsız ölüm” də geniş istifadə olunub. L. Təkin şəhərə köç nəticəsində dəyişən dəyərlərin, qayğıların obrazlara necə təsir etdiyi, M. Süleymanlı köçdən sonra məskunlaşma dövrünün və kənar müdaxilələr nəticəsində bir nəslin üç yüz illik həyat yolunu, mübarizəsini əks etdirir. Məqalədə hər iki romanda obrazların nəsil əvəzlənməsi nəticəsində baş verən təfəkkür dəyişməsi, əvvəlki ilə sonra gələnin düşüncə və həyat tərzinin sintezi müqayisəli şəkildə araşdırılmışdır.

Açar sözlər: *Lətifə Təkin, Mövlud Süleymanlı, nəsil paralelizmi, mifologiya, magik realizm*

Məqalənin gəldiyi
tarix/Received: 05.08.2025
Qəbul tarixi/Accepted:
18.09.2025
Nəşr tarixi/ Available Online:
15.10.2025

Abstract: Generational parallelism in literature examines the life experiences of individuals from different periods, their comparisons, and how these experiences influence one another. By presenting the similar and contrasting life trajectories of various family members, generational parallelism reveals the impact of changing social, political, and cultural conditions on human lives over time. Intergenerational conflicts and similarities frequently appear as recurring motifs in literary works. Intergenerational memory is explored more profoundly within the genre of magical realism. The blending of myth and reality, past and present, allows intergenerational relationships to be expressed in both symbolic and poetic language. This, in turn, conveys the continuity of human experience across time and space. This article investigates such issues through the analysis of Movlud Suleymanli's “Nomad” and Latife Tekin's “Dear Shameless Death”. Suleymanli depicts a three-hundred-year journey of a generation, illustrating their transition from nomadic life to settlement and the hardships they endured. Tekin, on the other hand, portrays a family's migration from village to city and their struggle for survival. In both novels, generational parallels in worldview and lifestyle, as well as the ideological divisions and conflicts shaped by time, are clearly evident. In these works, language functions as a key vehicle of magical realism. Elements of the magical, mythology, folklore, and traditional beliefs are extensively utilized in both “Nomad” and “Dear Shameless Death”. While Tekin focuses on how migration to the city alters values and affects her characters, Suleymanli reflects on a generation's centuries-long struggle shaped by displacement and external interventions. The article comparatively explores the transformation of thought that occurs as a result of generational succession in both novels, analyzing how the worldview of the preceding generation and the way of thinking and lifestyle of the succeeding one are synthesized.

Keywords: *Latife Tekin, Movlud Suleymanli, the parallelism of generation, mythology, magic realism*

Giriş / *Introduction:* Azərbaycan və Türkiyə ədəbiyyatında nəsil, soy-kök mövzusu mədəni kimliyin, milli şüurun ifadəsi baxımdan mühüm yer tutur. Nəsil və soy-kök anlayışları insanın mənsub olduğu ailə, tayfa bağlarını, tarixi köklərini, genetik və mədəni mirasını əhatə edən məfhumlardır. Nəsil – bir ailənin və yaxud cəmiyyətin müəyyən dövrdə yaşayan ailə üzvlərindən ibarət olan insan qrupudur. Nəsillər dəyişdikcə mənəvi dəyərlər, düşüncə tərz, həyat standartları da dəyişir. Bu da nəsillərarası fərqi əmələ gətirir. Nəsil, bioloji olmaqla yanaşı, həmçinin sosial, mədəni və psixoloji kontekstdə formalaşan anlayışdır. Sosioloq Karl Manheimə görə nəsil bioloji yaş qrupu deyil, ortaq tarixi və sosial təcrübələri paylaşan insan qrupudur. (Pilcher, 1994) Ənənəvi dəyərlərin bir nəsildən digərinə ötürülməsi, bu dəyərlərin qorunması, onlara yanaşma tərz, ədəbiyyatın diqqət mərkəzində olan mövzu kimi qarşımıza çıxır. Mövlud Süleymanlının “Köç”, Lətifə Təkinin “Sevgili arsız ölüm” romanları bu baxımdan qarşılaşdırıla biləcək dəyərli nümunələrdir. Hər iki müəllif kənddən şəhərə keçid, nəsillərarası qarşıdurma, soy yaddaşının pozulması, mənəvi deqradasiya, kimlik axtarışı kimi mövzuları fərqli estetik yanaşmalarla qələmə alır.

Əsas hissə/*Main part*

Lətifə Təkin 1957 – ci ildə Kayserinin Qaracəfənk kəndində doğulub. 1966 – da 9 yaşında olarkən ailəsi ilə birlikdə İstanbula köçür. İlk romanı olan “Sevgili arsız ölüm” ü 1983- də yazır. Roman avtobioqrafik mahiyyət daşıyır. Müəllifin özünün və ailəsinin, xüsusilə anasının həyatından izləri aydın şəkildə görürük. Lətifə Təkin bu barədə deyir: “İtmiş bir keçmişi var anamın. Daha doğrusu mən uşaq olarkən gedə bilmədiyi, çata bilmədiyi bir ata evi, ana evi var. Onu uşaqlığımda ağımda qaldığı kimi yazmaq istədim “Sevgili arsız ölüm” də”. (Özer, 2020) Müəllifin sözlərindən də aydın olduğu kimi Atiyə obrazı roman boyu ata yurdunun həsrətini çəksə də, heç vaxt oraya gedə bilmir. Romanda Aktaş ailəsinin kənddən şəhərə köç prosesi təsvir olunur. Onların nəsillərarası münasibətlərini, inanc sistemini, dünyagörüşünü əks etdirir. Əsərdə nəsillərarası münasibətlər, əsasən, qadın obrazlar vasitəsilə göstərilir. Atiyə - ailənin anası, xalq müdrikiyini, mifologiyasını, inancını və mədəni yaddaşını simvolizə edir. Dirmit isə yeni nəsl, modern düşüncəni, azadlıq axtarışını, özünü tapmaq arzusunu ifadə edir. Dirmitin anasının qarınında olarkən Atiyənin anasının səsiylə “Ana, ana” deyər çağırması, Cinci Məhmədin gəlib “Bu uşaq əksik doğulmasa, başına gəlməyən qalmayacaq” (Tekin, 2024) deməsi ilə taleyinin başlanğıcından ailə və toplumun yaddaşında Dirmitə uğursuz təəssürat oyanır. Onlar arasındakı qarşıdurma cəmiyyətin dəyişən strukturunu, müasirləşmə, dəyərlərin toqquşmasını ifadə edir. Hər iki obraz magik realist elementlərlə əhatə olunub. Atiyə, Huvat, Zəliha, Dirmit, Xalid, Nuğbər, Səid, Mahmud arasındakı münasibətlər təkə ailəvi deyil, eyni zamanda ictimai və mənəvi strukturları təmsil edir. Zəlihanın çarəsizliyi, acizliyi, Dirmitin qüdrəti zamanla qadının cəmiyyətdəki rolunun inkişafını təəssüm etdirir. Müəllifin romanın magik gücünü, əsasən, Atiyə və Dirmit üzərində toplayır, magik dinamizm bu obrazlar vasitəsilə oxucuya çatdırılır. Ailənin başçısı Huvat Aktaş şəhərdən kəndə hər dəfə yeni əşyalar gətirir, kənd camaatı əvvəlcə bu əşyaları qəbul etmək istəməsələr də, bir müddət sonra onların varlığına alışırlar. Alacüvək əhalisi hər şeyi maksimalist dərəcədə yaşayır. Onların təəccübünü də, dünyadan təcrid olunmasını, yad olana reaksiyasını da müəllif mübaligəli, amma çox təbii bir dil ilə göstərir. Xalq inanclarından intensiv istifadə etməklə romana sehrli ovqat qatır. Ümumilikdə Türkiyə ədəbiyyatında magik realist romanlara nəzər saldıqda görürük ki, folklor magik realizmin başlıca ifadə vasitələrindən biri kimi çıxış edir. Bu məqamda Xəlil İbrahim Yücelin bu qeydini xatırlamaq lazım gəlir: “Mətn içində gerçəyə yaxın bir fəvqəltəbii qurmaq üçün magik realizm sözlü kültür nümunələrindən və inancdan intensiv yararlanır”. (Yücel, 2023) Atiyənin Alacüvəyə gəlin gəlməsi də xeyli sensasiyalı olur. Bir gün Huvat yanında “üzü par-par

yanan, başı açıq, süt kimi bəyaz bir qadın” (Tekin, 2024) gətirmişdi. Atiyənin gəlişiyə qoşa sarı yumurtlayan toyuğun yumurtadan kəsilməsi, Huvatın anasının yıxılmasının səbəbi olaraq cinli və uğursuz qadın – Atiyəni görürdülər. Cəmiyyət onun uğursuzluğunu qəbul edib Atiyəni tövləyə həbs edirlər. Sonradan Atiyə və Huvatın beş övladı olur və ailə daha sonra kənddən şəhərə köçürlər. Romanı iki hissəyə ayırmaq olar: Alacüvek dövrü və şəhər dövrü. Alacüvek(bu ad sonradan Ağçallı olur) magik realist məqamlarla dolu dövr kimi xarakterizə olunur. Təkin bu romanı yazmaqla təkcə bir ailə və ya kəndin hekayəsini oxucuya təqdim etməklə kifayətlənmir, o, həmçinin Türkiyə cəmiyyətində nəsillərarası keçidlərin, soy yaddaşının, kənddən şəhərə miqrasiya ilə dəyişmiş kimliyin simvolik dilini bədii kontekstdə göstərir. Huvat və onun ailəsi kənddən ayrılıb şəhərə gələrkən öz kökləri ilə modern həyat arasında sıxılıb qalan toplumun simvoludur. Onlar yeni mühitə adaptasiya olmağa çalışırlar, lakin öz ənənələrinə sadıq qalma istəkləri, maddi çətinliklərin səbəb olduğu problemlər ailə içində bir-biriləri ilə qarşıdurma yaradır. Ata - Huvat, Ana - Atiyə, övladlar – Halit, Nuğber, Səid, Dirmit və Mahmut hər biri fərqli dünyaların təmsilçiləridir və bu nəsillərarası mübarizənin göstəricisidir. Atiyə və Huvat nəsli dünyagörüş, folklorik yaddaş, batil inanclar ilə yaşamış köhnə nəsli simvolizə edir. Onlar üçün əsas məqsəd soyun qorunması, standartlaşmış əxlaq qanunlarının tətbiqi, adətlərin davamıdır. Onların əksinə Dirmit obrazı isə ana və atasının düşüncə sistemini, onlara tələp etmiş olduqları qanunları sorğulayır. Məhz bu səbəbdən romanda əsas qarşıdurma Atiyə və Dirmit obrazı arasında baş verir. Romandakı digər obrazlar isə orta mövqedədirlər. Romanın əsas konfliktlərindən biri kənd nəsli ilə şəhər nəsli arasında qopmuş körpüdür. Şəhər təkcə coğrafi məkan dəyişikliyi deyil, həm də kökün unudurulduğu nəsillərarası bağlarının zəiflədiyi, yeni kimliklərin doğulduğu məkandır. Hətta Atiyə və Huvat da şəhərdə əvvəlki həyat tərzlərini itirirlər. Huvatın işdən çıxmasıyla evdəki qadınlar belə işləməyə başlayırlar. Huvat isə şəriətçilərin təsiri ilə bütün gün qolunun altında iki yaşıl kitabla gəzir, Dirmitlə Mahmudu cami məktəbinə yazdırır, evdəki hörümçəkləri öldürməyə icazə vermir ki, onlar müqəddəs heyvanlardır. Bir zamanlar kəndin ən geniş görüşlü obrazı olan Huvat, şəhərə köçdükdən sonra tamamilə təfəkkür geriləməsi yaşayır. Uşaqları isə bu yeni mühitə yetişir və köklərinə yadlaşırlar. Dirmit yeni dostluqlar qurur, lakin dostunun həyat təzi ilə Aktaş ailəsinin əxlaq anlayışları bir-birini tamamlamadığı üçün Dirmitə onunla görüşməyi qadağan edirlər. Romandakı Xalid obrazı yoldaşı Zəkiyədən uzaqlaşır, ailə fərdlərinə soyuq münasibət göstərir. Diqqət yetirdikdə görürük ki, ailənin şəhərdə yaşadığı dövrdə magik realist ünsürlər belə daha az verilir. Çünki artıq qayğılar dəyişib və onlar yeni mühitin tələblərinə uyğun olaraq həyat mübarizəsi aparırlar. Nəsillərarası münasibətə sosial yadlaşma və mədəni deformasiyada da özünü göstərir. Dirmitin şeir yazma istəyinin ailədə mənfi qarşılanması, onun gizli şəkildə yaradıcılıqla məşğul olması əsas göstəricidir. Dirmit obrazı yeni dünyanın içində yolunu tapmaqla yanaşı, kəndin ruhunu da içində daşıyır. Bu baxımdan Dirmit nəsillərarası paralelizmin canlı simasıdır. Dirmit hər kəs kimi olmadığını fərqləndirir. O, yenilikçidir. Müəllif yeni nəsillərin düşüncə tərzini Dirmit vasitəsilə göstərir. Diqqət yetirdikdə Atiyənin təfəkküründəki darlığın səbəbi cəmiyyətin onu məruz qoyduğu təzyiqlər olduğunu görmək olar. O, tez bir zamanda kəndin şəraiti və insanlarına adaptasiya olur. “...Xalı kəsmədə kəndin gəlinlərini, qızlarını geridə buraxdı. Hətta ölü evində ağı deyib yas tutmağa başladı. Beləliklə, dili də dəyişdi. Eynilə kəndlilər kimi danışmağa başladı”. (Tekin, 2024) Magik realizm Atiyənin başına gələn irreal obrazlar və hadisələr fonunda özünü göstərsə, bu proses Dirmitin təbiətlə danışması, ağaclarla, dağlarla, bitkilərlə söhbəti fonunda müşahidə olunur. Roman boyu Dirmit daxili mübarizə aparır. Kəndin və şəhərin ruhunu dinləyərək ortaq bir yol axtarmağa çalışır. Dirmit nəsillərarası körpünün simvoludur. Ümumən romanın kontekstinə nəzər saldıqda Lətifə Təkin təkcə bir nəsillə deyil, bir xalqın ruhunu, inanc sistemini ustalıqla təsvir edə bilib. Romanda çoxlu şamanik, sufistik, mifoloji izlər var. Bu da magik realizmin tələbidir. Müəllif

“Oğuznamə”lərdən, “Kitabi – Dədə Qorqud” dastanından (xüsusilə, “Duxa Qoca oğlu Dəli Domrul” və “Basatın Təpəgözü öldürdüğü boy”), islami mənbələrdən yararlanıb. Dolayısıyla, türk xalqının kök yaddaşını, keçmişdən gələcəyə daşdığı ruhani və mədəni kodları romanda nağılvari dil ilə oxucuya əks etdirib.

Mövlud Süleymanlının “Köç” romanı nəsil və soy-kök məsələlərinin Azərbaycan ədəbiyyatında dərinlənmiş əsərlərdən biridir. Roman bir xalqın təxminən üç yüz illik köç və məskunlaşma dövrünü əhatə edir. Əsərdə xalqın yaddaşı, torpaqla bağlılığı, nəslin davamı, kökün qorunması, nəsillərarası münasibətlər və fərqlər aparıcı mövzulardır. “Köç” də ən əsas problem torpaq məsələsidir. Əhalini bir yerdə tutan daim etdikləri köçlə yanaşı, yurd salmaq istəyi idi. Onları soy-kökədən öncə torpaq birləşdirirdi. Müəllif retropektiv təhkiyədən istifadə edərək əhalinin Əyriqara köçüb məskunlaşmasını təsvir edir. Köç təkcə coğrafi deyil, tarixi və mənəvi yaddaşın dağıdılmasıdır. İnsanlar köç edərkən yalnız evlərini deyil, ata-baba məzarlarını, yaddaşlarını, nəslin izini də geridə qoyurlar. Təsadüfi deyil ki, Mövlud Süleymanlı bu ideyanı möhkəmləndirmək üçün qəbiristanlığı simvol kimi istifadə edir. Qarakəllə soyunun dədəsi: “Mən orda öləcəm, mən harda ölüb qaldım, biz oralıyıq”. (Süleymanlı, 2023) Müəllif üçün qəbiristanlıq simvolu yaşayan nəsillərlə ölən nəsillər arasındakı bağıdır. Qurtan ağa gəlib qarakəllələrin torpağını müsadirə edəndə də əhali: “Burda bizim qəbirlərimiz var, bu yerlər bizimdi”. (Süleymanlı, 2023) – deyirdi. Onlar öz evlərindən də qabaq ölümlərini, köklərini düşünürdülər. Onlardan ayrılmaq, kənddən köçmək soy yaddaşının qopmasına bərabər idi. Bu fikir “Köç” romanının əsas ideyasıdır. M. Süleymanlı xalq deyimləri, ata sözləri, ağıllar və digər folklor nümunələrini işlədərək dil və yaddaşın da kökün qorunmasında mərkəzi rol oynadığını əks etdirir. Nəslin davamı, təkcə bioloji bir proses kimi təqdim olunmur, dil, şüuraltı da burda önəmli rol oynayır. “Sevgili arsız ölüm” də olduğu kimi burda da folklor mətnlərindən, xüsusilə “Kitabi – Dədə Qorqud” dan yararlanmalar görürük. Bəkil, Beyrək, Domrul, Oğuz və s. adlar eynilə dastandan götürülüb. Eyni zamanda müəllif islam mədəniyyətinin təsiri olaraq ərəb adlarının xalis türk adlarını üstələməsi məsələsinə də toxunur, etiraz edir. Onun üçün Tanrı adının Allahla, türk adlarının ərəb adlarıyla dəyişməsi elə soy yaddaşını unutmamağın özü idi. “Tüfənglərin artması güc idi, böyüyüb-böyüyüb xəta gəzirdi, adam axtarırdı... Tanrının da adı dəyişmişdi. Çox vaxt Allah deyirdilər”. (Süleymanlı, 2023) Tüfəng qarakəllələr üçün yeni bir hadisə idi. “Tüfəng çıxdı, mərdlik getdi hay, haray! (Koroğlu, 2005) – deyən Koroğlu üçün də, qarakəllə soyu üçün də döyüşün şərtləri dəyişmişdi. Köç romanda iki mənada düşünülə bilər: 1- ci mənada: Əyriqara köç - özünü tapmaq, əslinə qovuşmaq. 2 – ci mənada: şəhərə köç- öz kökündən uzaqlaşma, mənəvi tənəzzül. Əhali Əyriqara köç edib yerləşəndən sonra məişət qayğılarının, daxili ekoizmlərinin artması nəticəsində insanlar bir-birindən uzaqlaşır, yadlaşırlar. Qarakəllə adamları var artırmaq, çəpər çəkməklə məşğul olur, Qoşqar evinin adamları kimi bu günəylə yaşamağa başlayırlar. “Qarakəllələrin vətənə qayıdaraq atdan düşməsi və oturaq həyata keçməsi milli aşınma kimi təqdim olunur”. (Hasanlı, 2024) İllər boyu Qanıq evi və Qurtan ağa ilə baş verən konfliktlər nəticəsində qarakəllələr övladlarının qorxaq böyüdür, keçmişlərini, əcdadlarının necə qəhrəmanlıq etdiklərini unudurdular. Bir zamanlar at belində köç edən, döyüşən nəslin yeni nümayəndələri atı tanımırdılar: “Ona baxın, ata oxşuyur”. (Süleymanlı, 2023) Döyüş, ölüm, qisas böyükləri elə qorxutmuşdu ki, uşaqları keçmişsiz, yaddaşsız böyütdülər. Bu da mənəvi çürümə idi. “Köç” romanı eyni zamanda nəsillərarası ötürülmənin pozulmasını da əks etdirir. Yaşlı nəsil ilə gənc nəsil arasında dəyərlər və dünyagörüş fərqi açıq şəkildə görünür. Qocalar üçün torpaq müqəddəsdir, lakin gənc nəsil gələcəyi şəhərdə görür. Bu cür qarşıdurma nəsil bağı və yaddaşın pozulması ilə nəticələnir. Romanda diqqət çəkən obrazlardan biri də Oralıdır. Oğurluq etdiyinə görə cəmiyyətdən uzaqlaşmış, Əyriqardan köç edən Oralın sürüsünə

qarakəllələr baxırlar və inanırlar ki, Oral mütləq bir gün qayıdacaq. Oral keçmişin simvoluna çevrilir. O, illər sonra yaşlı bir qoca ikən qayıdır, lakin üzərindəki “oğru” adının silinmədiyini görüb geri dönür. “Qoca yorulub əldən düşmüş qədim bir səslə:

- Ölməyə gəlirdim, - dedi”. (Süleymanlı, 2023)

Müəllif Əyriqardan kənara gedən obrazların həyatını təsvir etmir. Oxucu sadəcə onların başqa bir məkanda məskunlaşdığından xəbərdar olur. Bu baxımdan Əyriqar dünya modelidir. Əyriqardan ayrılanlar bir müddət sonra bu məkana yenidən qayıdırlar. Qarakəllə dədəsi də illər uzununu köç edib, nəhayət gəlir Əyriqarda – dədə-baba yurdunda məskən qurur, Bəkil və Çiçəyin oğlu Alay da yaşlı bir qoca ikən yurduna qayıdır, Qurtan ağanın əlindən qaçıb qurtulan Ardıc da, Oralın nəvələri yüz əlli il sonra Əyriqara qayıdırlar. Yeni məkana yerləşmək mənə, aidiyyət, kimlik hissəsinin itməsi idi. Bu barədə Ayvaz Morkoç belə yazır: “Məkan dəyişdirmə olaraq görülən köçdə insanlar, ilk növbədə itki duyğusu yaşayırlar... insanların illərdir yaşadığı məkanlar köçlə birlikdə itiriləcəkdir”. (Morkoç, 2015) Eyni zamanda “Sevgili arsız ölüm” romanında da Alacüveklə bağlılıq roman boyu davam edir. Bunu ən çox Huvat və Atiyə obrazının fonunda görürük. Atiyə ata yurdunu görmək, bacı-qardaşlarını tapmaq üçün can atır, Huvatın isə Alacüveyə gedib ordan xəbərlər gətirdiyinin şahidi olur. Qarakəllələr zaman keçdikcə yeni yurdlara getsələr belə, əsrlər keçsə, nəsililər bir-birini əvəz etsə də, M.Süleymanlı onların nəsillə, soyla bağlılığını tamamilə itmiş şəkildə təqdim etmir. “Əsərdə yaddaş atadan oğula ötürülən çoxnəsilli bir forma kimi təqdim olunur”. (Hasanlı, 2024) Onların soy-kökü dastanlarda, xalqın yaddaşından süzülüb gələn ədəbi nümunələrdə qalır. Eynilə Türk xalqlarının Ərgənəkondan bu günkü şəhidlərinə qədər qəhrəmanlarını, əslini bilməsi və xatırlaması kimi... “İki yüz il bundan qabaq Ağ dəvənin belində yurd havasını qanı ilə duya-duya Əyriqara gələn Dədədən beləcə uzaqlaşan Qarakəllələr, elə bil, yenə səfər üstəyidilər. ... Dədədən yurd yeri kimi danışdırlar. Nənənin od oyunundan, özünü Əyriqarın qayalıqından atan qoca Beyrəkdən, qoca Bəkildən dastan qoşulurdu” (Süleymanlı, 2023).

Nəticə/ Conclusion

Lətifə Təkinin “Sevgili arsız ölüm” romanında kənd təkəcə fiziki məkan deyil, mistik və kollektiv şüurun daşıyıcısı kimi təqdim olunub. Aktaş ailəsinin kənddən şəhərə köçü kökdən qopma prosesi kimi təqdim olunur. Mövlud Süleymanlı isə köçü xalqın mənəviyyatı və tarixindən ayrılması kimi təqdim edir. Müəllif Əyriqarı bütün ruhuyla – daşı, heyvanı, bitkisiylə - əhaliylə bütöv şəkildə, ayrılmaz təsvir edir. “Köç” də torpaq soy – kökün simvoludur. Qarakəllə dədəsi ilə başlayan köçün nəticəsində üç yüz illik bir nəslin quruluşu, inkişafı, süqutu və yenidən dirilməsi oxucuya təqdim edilir. Mövlud Süleymanlının romanında dil sadə, lakin emosional yüklü, xalq danışığı tərzinə yaxındır. Lətifə Təkin isə magik realizm və postmodern üsullarla xalq inanclarını, dünyagörüşünü nağılvari təhkiyə vasitəsilə məndə qoruyur. Xüsusilə, Atiyə obrazı folklor daşıyıcısı kimi kəndin mifik yaddaşını ötürür. Hər iki müəllifin dildən bu cür istifadəsi soy yaddaşının qorunması məqsədi daşıyır. “Sevgili arsız ölüm” romanında Atiyə ənənələri, keçmiş həyat tərzini qorumağa çalışsa da, qızı Dirmit yenilik tərəfdarı idi. Bunu öz həyatında tətbiq etməyə başlaması ailə fərdləri ilə qarşıdurma yaradır. Bununla da müəllif iki nəslin fərqli xarakteristikasını, düşüncələrini, dünyaya baxış bucaqlarını bir ailə fonunda oxucuya təqdim edir. Atiyə məişətin paslanmış qayda-qanunlarını ailədə tətbiq etməyə çalışsa da, Dirmit hər qadağada başqa bir yenilik üçün can atırdı. Dirmitə qarşı Atiyənin tətbiq etdiyi qadağalar səmərəsini vermir, müəllif bununla da yenilikçi ideyaların, dünyagörüşünün qarşısı alınmaz olduğunu vurğulayır. Mövlud Süleymanlının “Köç” romanında nəsilərarası paralellik, soy yaddaşı daha ətraflı şəkildə işlənib. Qarakəllə soyunu Əyriqara gətirən soy yaddaşı idi. Qarakəllələr zamanla nəsilərini qəhrəmanlarından dastan qoşub xatirələrini yad edirdilər. Lakin Qanıq soyu və Qurtan ağayla olan münafişələr nəticəsində qarakəllələr sayca azalır, sağ qalanlar isə yaddaşsız, tarixsiz böyüyürlər. Bu

da onların faciəsi olur. Müəllif soy-kökünü, keçmişini bilməyən bir xalqın sonunda məhvə düşər olduğunu dolay yolla oxucuya çatdırır. Bu həm də Sovet Rusiyasının xalqlara tətbiq etmiş olduğu soy yaddaşının unutturulması siyasətinə etiraz idi. Müəllif romanda “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı ilə intertekstual əlaqə qurması, adların birbaşa istifadəsi, türk mifologiyasından, folklorundan geniş istifadə edib. Hər iki romanda ictimai, siyasi, mədəni şəraitin insan üzərindəki təsiri öz təcəssümünü tapır.

Ədəbiyyat/ References

- Hasanlı, M. (2024, march 21-22). *Functionality of mythical memory in Movlud Suleymanli's novel «Nomad»*. Bu ojs.scipub.de: <https://ojs.scipub.de/index.php/RRAL/issue/view/75/190> mənbədən tapılıb
- Koroğlu. (2005). *Koroğlu*. Bakı: Lider Nəşriyyatı.
- Morkoç, A. (2015). *Azərbaycan yazarı Mevlüt Süleymanlının "Göç" romanında göç teması*. Almatı: Türk aləmi jurnalı, II Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, I cild.
- Özer, P. (2020). *Latife Tekin kitabı*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Pilcher, J. (1994, september). *Mannheim's Sociology of Generations: An Undervalued Legacy*. Bu jstor.org: <https://www.jstor.org/stable/591659> mənbədən tapılıb
- Süleymanlı, M. (2023). *Köç*. Bakı: Mücrü Nəşriyyatı.
- Tekin, L. (2024). *Sevgili arsız ölüm*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Yücel, H. İ. (2023). *Anlatının Büyülü Dünyası*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.